"Bestämmelse", "Människa" och "Räkenskap", visioner, burna av förundrad gripenhet — för att nämna några få exempel ur raden av kostbara poem.

När man skildrat Edfelts livshållning under synvinkeln av en ny trosvisshet, andakt och fromhet, har man icke uttalat hela sanningen. Ty helighetens natur av urbildlighet, renheten och godheten, den själiska högheten, den oändliga friden som världens och tingens både motsats och djupaste kvintessens, är icke bara föremål för åskådan, för kvietistisk betraktelse och extas: den uppfordrar också diktaren till kamp, till revolt mot tidsmakternas våldförande av livet och människans värdighet, därmed aktiviserande en tendens hos Edfelt, som alltid kunnat iakttagas men på ett föregående stadium förmått manifestera sig endast med den desperata paradoxens åtbörd. Den framträder nu med en mer välgrundad, en självklarare legitimation av andlig erfarenhet.

Detta visar sig i den myckenhet av stridbara dikter som hans bok innehåller, dikter, där man endast med svårighet kan upptäcka någon återstod av vissa med den tyska tjugutalismen gemensamma benägenheter i Edfelts äldre diktning: det är här fråga om en objektivitet i syftning och uttryck som blivit nästan helt fri från den nihilistisk-bohemiska, ironisk-skeptiska tonarten.

Den milda och stora lyrklangen har efterträtt de forna dissonanserna, som brukats med sådant artistiskt mästerskap, så länge de motsvarade sin diktares själsläge: nu ha de offrats på tröskeln till ett nytt livsförhållande.

BERTIL MALMBERG

Sång för att leva bättre

GUNNAR EKELÖF: *Färjesång.* Bonniers 1941. 4: 75.

Efter höjdpunkten av elegisk skönhet, av djärv tanke och känsla i "Dedikation" har Gunnar Ekelöfs diktning genomlöpt sju resignationens och revisionens år, där lågmärket betecknas av den egendomligt förlamade lyriken i "Köp den blindes sång". Under tiden har han, kanske en smula onödigt demonstrativt, tagit avstånd från sina tidigare litterära ideal, Rimbaud och surrealismen. En sådan häftigt stegrad känslodiktning har han inte funnit passa sig längre: den har varit förenad med krav och förhoppningar som han inte sett sig kunna uppfylla. Han har nödgats (och han har haft styrka nog att *vilja* det emedan det varit nödvändigt) avskriva sina romantiska aspirationer, uppge sin hållning av suveränt skapande geni, skala bort sin diktnings praktfulla klädnad av dröm och fantasi och myt. Det är kanske en nedgång som dock samtidigt, tack vare hans begåvnings förmåga att vända svagheten i styrka, innebär en utveckling: ett eller flera steg närmare sig själv och de naket mänskliga problemen. Han har förlorat något i det rent lyriska, han känner ingen blommande dröm- och sinnesvärld längre, ingen magiskt målande ordkonst. Det är övervägande spartansk tankedikt i "Färjesång": trevande tanke (som stundom överrumplar med ett djärvt språng), jaganalys och livskritik, en självrannsakningens sträva "sång för att leva bättre".

Det är därmed nästan givet att Ekelöfs nuvarande mästare måste vara Eliot, den senare Eliot från och med "Ash-Wednesday". Något i det psykologiska läget hos de båda skalderna förefaller likartat: den självgenomskådande resignationen, den kvalfulla trosbristen, det envisa sanningstrevandet som med utstuderad lyrisk teknik förvandlar bikt till dikt. Även tekniken, versen, och själva uttryckssättet hos Ekelöf påminner ofta om Eliot: det sententiöst tillspetsade, det paradoxalt antitetiska, de halvt rituella omtagningarna och suggestiva upprepningarna, något präglade av automatism och samtidigt förrädiskt nyanserade. (Inte ens det grekiska citatet fattas.) Men det är ändå inte i första hand fråga om beroende, utan om en befrielse: Eliot har hjälpt honom med befrielsen, och det är en befrielse från syften och gestaltningar som Ekelöf inte känt helt som sina egna. Resultatet har blivit en strängt destillerad, intellektuell lyrik som med sin saltsmak och sin kristallkonsistens kommer mycken annan dikt att te sig formell och konventionell.

Det slags sanningar Ekelöf är ute efter i

dessa dikter hör till de ogripbara och outsägbara; han vägrar för resten i det längsta att ens kalla det sanningar, därför att all sanning bara genom sitt motsatsförhållande till lögnen förefaller honom misstänkt. Men denna osynliga fågel, sanningens levande ande, inringar han med antiteser och konträra definitioner, för att slutligen med en gäckande handrörelse låta den slippa ut ur buren. Han raserar ständigt vad han byggt upp, upphäver och stryker ut vad han nyss sagt, för att väcka en obestämd, eggande föreställning om något annat, ett ogripbart tredje bortom all verklighetens dualism. Han talar om dem som deltar i kampen på liv och död, uppgår i det minsta med hjärta, själ och öde som insats: det är de halvvägs hunna, de ännu halvvägs fångna. Det är de likgiltiga, antimagnetiska, de udda, som hunnit längst och befinner sig "på tredje sidan av livet" bortom alla sanningar och lögner. För att inte bli missförstådd avvisar han i en not allt samband med "vår dagliga defaitism": han åsyftar närmast "en försvarsattityd mot varje form av totalitär narkos, också mot varje slag av lättköpt säkerhetskänsla och tillförsikt". Han diktar alltså oförtrutet om att allt är osäkert, allt är sin motsats, en levande paradox.

Men den som väntar försoning, han är en oförsonad.
Den som vill frälsning, han är en redan fördömd.
Förnekelse? Nej, den djupaste tro,
den som kan vinnas först när man ingenting tror,
den som kan ägas först när man vet:
Jag ljuger inte, det ljuger inte i mig
och sanningen är mig fjärran (jag är mig fjärran).

Hans färjesång gäller överfarten på den dimmiga Styx, vid gränsen mellan liv och död. Han har som många andra nutidsdiktare valt att känna sig som död, att betrakta livet ur den mer eller mindre utomståendes perspektiv, för att komma till klarare insikt om tillvarons blinda självupptagenhet, snärjande iver och förvillande strävan. Oförminskat gäller för honom det gamla budet om att avstå sitt liv för att vinna det. Och han tolkar satsen så (kanske i överensstämmelse med dess ursprungliga orientaliska mening) att själva viljan och handlingsdriften är av ondo, är det som fjättrar och vilseför. Han hyllar den stora passiviteten bortom all kamp och strävan (och därmed även bortom gott och ont), den djupa, all handling förintande insikten, den österländska upplevelsen av det saliga intet vari allt inrymmes. Han vill bara se människan sådan hon huttrar i Karons båt, osmyckad av allt världsligt, naket ärlig som i döden. Fasadvarelsen, fiktionsjaget, personligheten skalar han bort. "I verklighet är du ingen." Jaget är bara skydd, förklädnad, ångestfullt fastklamrande, självbedrägeri och fåfäng önskan. "Jag sjunger om det enda som försonar, det enda praktiska, för alla lika." Och det är framför allt döden. Han ser också varje människa som på en gång fånge och fångvaktare: varje människa är en värld av blinda varelser, i uppror mot det härskande jaget, tusen själar är fångna i varje själ, och varje härskande jag är i sin tur fånget i någon större varelse. Tanken för honom fram till den dantelikt sublima slutstrofen:

Så grips vi skuggor av en sällsam oro
när något säger oss att folk har färdats,
att några av de möjliga befriats.

I grunden är naturligtvis dessa dikter om att övervinna livet uttryck för ett försök att komma till rätta med det och finna ett jämviktsläge. I sitt avvisande av all kamp är de ett uttryck för intensiv inre kamp. Vad han slutligen ber om är att få vara bara sig själv, i fred med sig själv, utan skyldighet och förbindelser och ständigt påminnande krav.

När livet upphört vara mig till frestelse
när sav och syra slutat stiga inom mig,
när jag kan säga: Människa som människa! —
när jag har levt mig lugn, när jag har lärt
att foga mig och hävda mig som vattnet,
på väg att bli mig själv
— låt mig få gå,
låt mig få leva här en tid
fri mot andra, fri mot mig själv!"

Detta personliga anpassnings- och behärskningsproblem kan kanske te sig något enkelt som bakgrund och förklaringsgrund till en sådan borrande diktning, sådana vinande slag av fångna vingar. Men bakom ligger givetvis mycket mer: hela det mänskliga medvetandets gamla oförsonliga slitning mellan jaget och alltet, mellan världens kalla fakta och en anad evighets möjligheter.

"Färjesång" innebär i det hela samling, väpning och uppstigande på nytt: en ärlighetens naket vackra diktart.

ARTUR LUNDKVIST